

парогам хаты, над варотамі падворка, хлява ставіў мелям крэсцікі”) (запісана ад Жулега Наталлі Паўлаўны, 1922 г.н.).

У в. Рассвет, паводле сведчанняў інфармантаў, таксама святкавалі тры куцці. З другой куццёй, якую называлі “багатай” і на якую рыхтавалі “мясныя блюда”, быў звязаны абрад шчадравання: “Шчадравалі невялікім гуртам. Дзеці калядаваць хадзілі асобна ад дарослых раннім вечарам” (запісана ад Іскрыцкай Кацярыны Мікалаеўны, 1924 г.н.). У гэтай вёсцы бытаваў адметны звычай хадзіць у госці адзін да аднаго менавіта пасля святкавання трэцяй куцці: “На Каляды мы гасцілі друг у друга. У госці хадзілі. А потым ложка клалі ў гаршчочак на кашку. А патам паследнія провады, сабіраліся на госці і гаварылі: “Бывайце, Калядкі, да будушчага года!” (запісана ад Іскрыцкай Кацярыны Мікалаеўны, 1924 г.н.).

Такім чынам, спецыфіку мясцовай каляднай традыцыі у вёсках Акцябрскага раёна складаюць такія абрадавыя элементы, як выкананне гуртам падлеткаў абраду ваджэння вераб’я (в. Старая Дуброва), песеннае велічанне старэйшымі жанчынамі гаспадароў і іх дзяцей, хаджэнне з казой дзяцей (в. Залессе), выкананне гэтага абраду маладымі мужчынамі (в. Старая Дуброва).

У артыкуле выкарыстаны матэрыялы архіва навукова-вучэбнай фальклорнай лабараторыі пры кафедры рускай і сусветнай літаратуры УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”

О. А. ОГУЛЬЧАНСЬКА, Л. А. ДЕРВІШЕВА

(Україна, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького)

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТІВ У ТВОРАХ І. ФРАНКА “НЕ СПИТАВШИ БРОДУ” ТА І. ТУРГЕНЄВА “БАТЬКИ І ДІТИ”

Конфлікт у художньому творі є рушійною силою сюжету. Саме тому полівекторне дослідження конфліктів є одним із пріоритетних завдань під час аналізу художнього тексту. У нашій статті робимо спробу компаративного аналізу зовнішніх і внутрішніх конфліктів у творах І. Франка “Не спитавши броду” та І. Тургенєва “Батьки і діти”. Порівняльний аналіз видається нам цілком виправданим, адже у зазначених творах порушено спільні проблеми, головні персонажі є

носіями певних цінностей і принципів. Крім цього, романи українського і російського письменників мають багато спільного і в поети кальному ракурсі. Майстри художнього слова великого значення надавали ролі прогресивного інтелігента у розвитку самосвідомості народу. І. Франко високо цінував творчість І. Тургенєва, який у своїх творах реалістично зображував тогочасне життя, акцентував увагу на проблемах простого народу. Аналізу проблематики, поетикальних аспектів твору “Не спитавши броду” присвячено дослідження М. Гольберга, Л. Каневської, М. Легкого, М. Ткачука та ін. Творчу лабораторію І. Тургенєва досліджували Є. Конишев, М. Лощинін, Г. Соколевська та ін. Компаративному прочитанню творів присвячені дослідження І. Денисюка, М. Ткачука, О. Оренчак та інших провідних науковців нашої країни.

Обидва письменники розуміли освіту як рушійну силу прогресу, звертали увагу на роль демократичної інтелігенції, здатної повести за собою народ. Конфлікти у творах набувають драматизму у сутичках і полеміці прогресивних представників інтелігенції (Бориса Граба, Євгена Базарова) з представниками старшого покоління, які негативно ставилися до нових ідей і пропозицій. Слушною є думка О. Оренчак, яка зауважує, що “автори наділяють своїх персонажів матеріалістичними поглядами, любов’ю до праці, величезною силою волі і здатністю впливати на оточуючих, виховувати у своїх послідовників чіткі переконання” [1, с. 222]. Цілком слушною є думка науковця Г. Вервеса, який зазначає: “Не спитавши броду” – єдиний художній твір Франка, в якому культу наживи і збагачення протиставлено ідеальних мрійників – учасників січневого повстання” [5, с. 237]. Йдеться про Станіслава Трацького, голову сімейства. У І. Франка привертають до себе увагу конфліктні ситуації, що виникають одразу по приїзді Бориса Граба до свого товариша Тоньо Трацького. Моральні принципи Бориса, його ідеї викликають у сімейства Трацьких здивування, злість. Уже перша розмова з донькою Трацьких Густею налаштовує сімейство проти Граба. Йдеться про епізод, в якому Борис захищає право українців мати свою історію, культуру. Він стикається з повним нерозумінням з боку дівчини та її матері, які переконані, що “світ знає тільки два народи: польський і московський. Хто не поляк, той мусить бути москалем” [5, с. 64]. Борис зауважує, що “між поляками й москалями живе ще один, і не маленький, бо 18-ти мільйоновий народ...” [5, с. 65]. Він відвертий у своїх судженнях, для нього є принциповим питання самовизначеності людини. Сукупність переконань, принципів є результатом освіти, самоосвіти, здатності до аналітичного мислення тощо. І. Франко дає

екскурс у минуле Бориса, щоб реципієнт мав змогу побачити ті складові, що визначили, сформували Граба-патріота, Граба-свідомого українця. Зовнішній конфлікт подекуди поступається місцем внутрішньому – переважно, коли йдеться про зародження почуттів Бориса Граба до Густі. Погоджуємося з думкою дослідника творчості І. Франка Т. Пастуха, який зазначає, що “... роман знаменний тим, що у ньому І. Франко досконало володіє прийомами психологічного аналізу “діалектики душі” персонажа” [2, с. 8]. Конфлікти у творах стосуються не лише політичних, естетичних поглядів персонажів, письменники зображують своїх героїв різнопланово, уводячи до сюжету й любовні лінії (Базаров – Одинцова, Граб – Густя). Характери персонажів розкриваються поступово, переважно через вчинки, поведінку у стресових, межових ситуаціях. Після напруженого діалогу з дівчиною, яка, хоч і не поділяла його поглядів, проте щиро відстоювала свої переконання, хибні, як видавалося Грабу, сформовані під впливом викривленої інформації щодо історичного розвитку суспільства, ролі української нації у розбудові державності тощо, Борис Граб почав ставитися до неї з повагою, співчуттям. Цілісний портрет Густі сформувався в його свідомості і під впливом власних спостережень, і під час бесід із Тоньо, з яких Борис “дізнавався чимраз нових фактів, котрі вказували в Густі й добрий розум, і щире серце” [5, с. 78]. Про це зазначає і Г. Вервес: “... перед читачем постає глибока, чесна, інтелектуально розвинена людська особистість, готова до прийняття нових думок та ідей, здатна відчувати фальш та облуду” [5, с. 233]. Між Борисом і Густею зароджується кохання. Зовнішні конфлікти не втрачають своєї гостроти, навпаки, вони стають більш напруженими (згадаймо, наприклад, суперечки Граба і Густі, ревності дівчини, коли вдова Міхонського запрошує до себе у гості Бориса Граба, або відверте, неприховане негативне зверхнє ставлення пані Трацької до Бориса, загострене після того, як вона дізналася про його взаємне кохання до доньки). Політичні, ідейно-естетичні конфлікти на певний час поступаються місцем конфліктам особистісним. Письменник випробовує свого героя в різних сферах життя. Так само і І. Тургенєв у своєму романі ставить перед Базаровим низку випробувань, через які герой повинен пройти. Таким чином вимальовується цілісний психологічний портрет Базарова-нігіліста, нової людини (деякі дослідники називають цей образ “образ зайвої людини”). Його, як і Бориса Граба з “Не спитавши броду”, автор ставить в складні різнопланові ситуації, подекуди – межові, щоб акцентувати на сильних і слабких рисах характеру Євгена Базарова. Він, як і Борис

Граб, людина відверта, не готова йти на компроміси зі своєю совістю. Він називає себе нігілістом, сповідуючи відмову від будь-яких принципів, навіть, найавторитетніших. Він – людина практична, матеріаліст: “– Порядочный химик в двадцать раз полезнее всякого поэта, – перебил Базаров” [4, с. 178]; не здатний, здавалось би, на прояв слабкості в будь-якій конфліктній ситуації. Переважна більшість конфліктних ситуацій, як і у творі І. Франка, пов’язані з тим, що і Граб, і Базаров відверті у своїх судженнях і міркуваннях, не зважаючи на те, з ким мають розмову. Така відвертість, безумовно, не залишає байдужими опонента. Не вистачає відвертості Базарову лише у справах любовних. Закохавшись до нестями в пані Одінцову, він спочатку не наважується зізнатися навіть собі, що закоханий. Його товариш Аркадій помічає раптову зміну в поведінці у той момент, коли Базаров бачить на балу Одінцову. З того часу Євген намагається, навіть сам того не усвідомлюючи, завоювати прихильність витонченої, гарної, неприступної жінки. І. Тургенєв не вдається до розлогих описів страждань персонажа – головним інструментом в розкритті душевного стану Базарова є діалоги, реакція інших персонажів. Таким чином поступово вимальовується образ нового Євгена, здатного на сильні почуття.

Таким, чином, розглянувши особливості творення конфліктів у творах І. Франка “Не спитавши броду” та І. Тургенєва “Батьки і діти”, можемо зробити висновок: обидва письменники звертаються до актуальних соціальних, політичних питань, що хвилювали тогочасне суспільство. Відповідно, переважна більшість конфліктних ситуацій присвячена саме розкриттю цих проблем (через протистояння представників двох діаметрально протилежних переконань). І. Франко розширює межі твору завдяки широкому використанню внутрішніх конфліктів, що певною мірою вмотивують поведінку і вчинки персонажів, дають змогу розкрити їх внутрішній світ.

Список використаної літератури

- 1 Оренчак О. Романи І. Франка “Не спитавши броду” та І. Тургенєва “Батьки і діти”: історико-типологічний аспект // Історико-літературний журнал. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2010. Вип.18. С.219–227.
- 2 Пастух Т. Романи Івана Франка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Львів, 1997. 16 с.
- 3 Ткачук М. Жанрова структура романів Івана Франка. Тернопіль, 1996. 123 с.
- 4 Тургенєв И. Избранные произведения. Киев : “Дніпро”, 1975. 397 с.
- 5 Франко І. Не спитавши броду. Київ : Наукова думка, 1966. 242 с.